

Välformulerat kring svensk vokal folkmusik

Ingrid Åkesson

Med rösten som instrument. Perspektiv på nutida svensk vokal folkmusik

För ett tiotal år sedan läste jag ”Humanistisk vetenskap” i Uppsala, en kurs som – om jag minns rätt – startades av bland andra musikforskaren Anna Ivarsdotter-Johnson. Jag upptäckte snart att det räckte att nämna kursens titel för att provocera eller förbrylla andra studenter. ”Humaniora – är inte det själva motsatsen till vetenskap?” undrade vissa. Mina farföräldrar och andra äldre människor envisades med att prata om mina studier i ”musikhistoria” och inte musikvetenskap. Alltsedan den tiden har jag när jag läst humanistiska avhandlingar försökt se huruvida vetenskapen har förts framåt på

”Sångglädje och själsfrändskaper går – lyckligtvis – inte att helt och hållet analysera.”

samma sätt som en naturvetenskaplig avhandling bör göra: Är avhandlingen rent beskrivande eller problemlösande? Med denna inställning har jag nu tillgodogjort mig Ingrid Åkessons omfattande text *Med rösten som instrument. Perspektiv på nutida svensk vokal folkmusik*.

Redan vid första anblicken framgår att Ingrid Åkesson försöker sig på något som egentligen är mer eller mindre en omöjlighet, att ge perspektiv på en nutida företeelse. Hegel skrev att ”Minervas ugglor lyfter först i skymningen”, vilket är ett vackert sätt att påpeka att det är omöjligt att korrekt analysera något förrän det har passerat. Inte desto mindre är det detta som författaren har åtagit sig att göra och min uppgift är att se hur väl hon har lyckats. Viktigare dock i detta sammanhang är att avgöra hur läsvärd avhandlingen som bok betraktad är för F&D:s läsekrets.

Fotot på omslaget är taget av Peter Ahlbom och är från Siri Derkerts Ristningar i betong på tunnelbanestationen Östermalmstorg i Stockholm.

Teori och formalia

I sina inledande teoretiskt lagda kapitel diskuterar författaren vokal folkmusik mångt och mycket ur ett socialantropologiskt perspektiv. Filosofer som Adorno och redan nämnde Hegel lyser med sin frånvaro. Om man ska tala om ett synsätt som för vetenskapen framåt så kan här nämnas Ingrid Åkessons tankemodell, med termerna återskapande, omskapande och nyskapande. Tanken är till viss del att befria sig från otydliga ord som ”traditionell”.

För mig var också begreppen ”görare” (utövare/pedagoger), ”vetare” (forskare/skribenter) och ”makare” (producenter/organisatörer mm) nya och trevliga bekantskaper. Begreppen är tydligen ursprungligen myntade av ”vetaren” Dan Lundberg.

Formalia, akribi och så vidare är inget jag går närmare in på här. Jag kan bara konstatera att texten skulle kunna ha kortats ned. Formuleringar som ”liksom Eva Tjörnebo tycker sig Hans Åke Hermansson stå nära de personer han har träffat” (s. 148) gör ingen glad. Vissa fakta upprepas (att Garmarna säger sig ha gjort en ”cover” nämns tre gånger, för att ta ett exempel) och framför allt interpunktionen kunde ha setts över ytterligare en gång före tryckning.

Vokal folkmusik under hundra år

För att ge läsaren en bakgrund till det intervjumaterial som är kärnan i arbetet, ger författaren en exposé över folkmusikens utveckling under tiden fram till 1900-talets slut. I det mer intressanta av kapitlen, ”1980-tal till 00-tal”, ryms exempelvis diskussioner kring röstskolornas betydelse för den vokala folkmusiken och uppkomsten av scener där folkmusik har ett given plats (såsom Västanå teater), liksom RFoD:s roll för att öka medvetenheten om folk- och världsmusiken, t. ex. genom Folkmusik- och Dansåret och bildandet av Stallet. Här diskuteras också genusfrågor, ett ämne som gärna kunde ha fått än större utrymme i arbetet som helhet – men något ska ju också lämnas åt efterföljande musikvetare!

Kärnan i avhandlingen är diskussionen kring det intervjumaterial som Ingrid Åkesson har åstadkommit. Hon har intervjuat sångare i två ”generationer”, nämligen Marie Selander, Carin Kjellman, Marie Länne Persson, Lotta Folkesson, Eva Tjörnebo, Susanne Rosenberg, Maria Røjås, Monica Söderberg, Hans Åke Hermansson, Lena Willemark, Ulrika Gunnarsson, Anders Larsson, Ulrika Bodén och Emma Härdelin. Urvalet känns rimligt, även om jag saknar något namn. Exempelvis är Malin Foxdals estetiska ståndpunkt värd att belysas. Bland personer som nämns men inte intervjuas återfinns föregångare som Dansar Edvard Jonsson, Ulrika Lindholm, Lena Larsson och Anna Grady, samt flera nutida frontfigurer, däribland görarna/makarna/vetarna Sven Ahlbäck och Magnus Gustafsson.

Repertoar med sprängkraft

Repertoaren har förändrats under de senaste decennierna, påpekar Ingrid Åkesson:

Under folkmusikvägen prioriterades medeltidsballader, skämt- och nidvisor, polsktrallar och andra dansvisor samt visor med anknytning till arbete och annan folklig vardag; dessa vistyper dominerar på fonogram från 1970-talet. Visornas text och funktion, och gärna ett underifrånperspektiv, utgjorde grundvalar för urvalet åtminstone i den uttalade ideologin. Den vokala vägen har inneburit att dels de ovannämnda, övervägande musikaliska,

kriterierna har lyfts fram, och dels att den "romantiska" repertoaren successivt har vuxit till. Som jag påpekat ovan är andelen lyriska kärleksvisor i repertoarerna större under 1990-talet och framåt än under folkmusikvågen. Samtidigt är det ingen, mig veterligt, som idag sjunger t.ex. en strejkvisa – den ideologiska anknytningen till begreppet "folket" har successivt givit plats för texter av mera allmängiltig karaktär eller med personlig relevans för utövarna (s. 199 f)

Författaren diskuterar också det faktum att mycket få nya texter skrivs inom genren. Varför skriver ingen om de orättvisor eller glädjeämnen som finns idag? Och varför inte om de eviga ämnena – kärlek, liv, död, naturen (ett ämne som är viktigare än någonsin förut)? Några av de intervjuade musikererna menar att det finns en sprängkraft i de gamla texterna. Visst gör det det, men jag har personligen svårt att se varför det ena måste utesluta det andra och misstänker att det kan ha att göra med att folkmusikutövarna är just *musiker* i första hand och inte textförfattare. Ett fördjupande samtal kring detta vore intressant!

Frågan om folkmusikens förändring över tiden och dess påverkan från utbildning och inspelningar analyseras ingående, liksom frågor om originalitet och gränser mot andra genrer. Föga förvånande drar författaren slutsatsen:

Folkmusik har mer än en existensform. Den kan vara mer eller mindre renodlad eller öppen för möten, fusion och blandformer. ["Folkmusik" kan] aldrig definieras entydigt utan måste ständigt ringas in på nytt, i de praktiska musikaliska sammanhangen. (s. 299)

Lärorikt om mystisk konst

Med rösten som instrument är inte det humanistiskt vetenskapliga genombrott jag väntat på. Däremot bjuder den på mycket intressant och välformulerad läsning kring svensk vokal folkmusik, och kommer för övrigt med illustrativa musikexempel på en medföljande CD. Jag hoppas verkligen att Ingrid Åkesson kortar ned sin text och ger ut den som fristående verk åt lärare och studenter på folkmusiklinjer och åt alla oss som på ett eller annat sätt arbetar med folk- och världsmusik. Jag erkänner villigt att jag har lärt mig massor av hennes genomgång och den djupare förståelse jag nu har om ämnet vill jag att fler ska få ta del av.

Till sist: Vetenskaplighet eller inte: musik är, som tonsättaren Jan W Morthenson uttrycker det, "den mest mystiska konstarten" och absoluta sanningar är i ärlighetens namn svåra att finna. Ingrid Åkesson avslutar sitt gedigna arbete i den andan på följande vackra sätt:

Sångglädje och själsfrändskaper går – lyckligtvis – inte att helt och hållet analysera. Musik har över huvud taget en irrationell kvalitet som vi inte skulle klara oss utan! (s. 310)

Petter Terenius
Vetare och görare

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Nu finns det möjlighet för
ideella föreningar inom kultursektorn
att söka jämställdhetsbidrag.

Sista ansökningsdag
15 mars

För mer information se

www.ungdomsstyrelsen.se

Recensenter efterlyses

Floden av cd-skivor och böcker om folkmusik och dans håller definitivt inte på att sina. Tyvärr har vi på redaktionen för Folkmusik & Dans inte möjligheter att recensera allt nyutkommet. Vi är helt enkelt för få skribenter. Därför efterlyser vi nu personer som är villiga att recensera nyutkomna skivor och litteratur inom vår genre. Någon ekonomisk ersättning kan vi tyvärr inte erbjuda, men recensentarbetet är i sig stimulerande och kan vara värdefullt för dig som behöver arbetsprover inför jobbintervjuer eller kanske inför ansökningar till akademiska befattningar.

Det vi förväntar oss av personen i fråga är dels intresse och insatthet i genren, dels viss erfarenhet av skrivande. Perfekt svenska är däremot inget krav eftersom redaktionen står för redigering. Du som är intresserad – hör gärna av dig till tidningen på adressen folkmusikochdans@rfod.se.